

Гурковський Володимир Ігорович

*доктор наук з державного управління,
професор, начальник відділу
Центральний науково-дослідний інститут
Збройних Сил України
Київ, Україна
e-mail: volodymyr.gurkovskyi@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2021-5204*

Романенко Євген Олександрович

*доктор наук з державного управління,
професор, начальник управління
Центральний науково-дослідний інститут
Збройних Сил України
Київ, Україна
e-mail: poboss1978@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2285-0543*

Череп Василь Леонідович

*кандидат військових наук,
старший дослідник,
начальник управління
Центральний науково-дослідний інститут
Збройних Сил України
Київ, Україна
e-mail: vasya.cherep1976@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3305-4518*

Ільницький Сергій Валерійович

*науковий співробітник
Центральний науково-дослідний інститут
Збройних Сил України
Київ, Україна
e-mail: anastx85@icloud.com
ORCID: 0009-0009-3000-9034*

ІСТОРИЧНІ УРОКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ: РОЛЬ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ЗАХИСНОГО ПОЯСУ ВІД СХОДУ

***Анотація.** У статті досліджується формування поясу європейської безпеки як механізму протидії агресії Російської Федерації, із акцентом на історичний досвід України як щита Європи. Розглядається роль України як стратегічного чинника забезпечення воєнного аспекту безпеки Європи в умовах війни та післявоєнного миру. Основною метою дослідження є поєднання історичного, міжнародно-політичного та управлінського аналізу для виявлення уроків минулого – від часів Русі Київської та Середньовіччя до сучасних геополітичних викликів – і визначення шляхів інтеграції України у сучасну систему європейської безпеки.*

Аналізується історичний досвід формування європейської єдності від часів Римської імперії до наших днів, з метою визначення релевантних уроків для сучасної Європи. На основі історичної фактології в дослідженні систематизовано події, які засвідчують системну неспроможність міжнародних безпекових інституцій ефективно реагувати на прояви агресії та запобігати ескалації конфліктів. У роботі проаналізовано роль держав, що протягом століть виконували функцію щита Європи проти східних загроз, а також наведено приклади успішного протистояння менших коаліцій більш потужним агресорам. Особлива увага приділяється сучасним безпековим ініціативам, зокрема “Трьох морів” (3SI), та виявленню “вікна можливостей” для України у зміцненні континентального поясу безпеки. У статті також розглядається проблема збереження якості безпекової організації Європи з урахуванням маневрів Вашингтону та необхідності адаптації до нових реалій. Проаналізовано європейські ініціативи, спрямовані на модернізацію системи безпеки Європи, та потенційна роль України в ній. Розглянуто основні заходи, що мають бути здійснені урядом України та європейськими партнерами для побудови системи надійного поясу безпеки проти агресії зі сходу.

Особливу увагу в статті приділено аналізу вікна можливостей, що відкривається для України та європейських партнерів в сучасній непростій геополітичній ситуації. Автори вказують на позитивні зрушення, що відбуваються в побудові поясу європейської безпеки, особливо в зв'язку з розвитком ініціативи 3SI та можливістю для України підсилити її. Водночас, підкреслюється важливість подальших кроків щодо реалізації цього проєкту в умовах військової агресії, що потребує швидкого впровадження адаптивних практик європейського співробітництва в оборонній сфері.

Результати дослідження можуть слугувати методологічною основою для розробки національних та регіональних ініціатив України у сфері національної безпеки, державного управління та оборони, спрямованих на формування ефективної післявоєнної безпекової архітектури Європи.

Ключові слова: історичний досвід, щит Європи, пояс безпеки, європейський пояс безпеки, вікно можливостей України, міжнародна безпека, європейська безпека, державне управління.

Volodymyr Gurkovsky

Doctor of Science in Public Administration,
Professor, Head of Department
Central Research Institute of the Armed
Forces of Ukraine
Kyiv, Ukraine
e-mail: volodymyr.gurkovskyi@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2021-5204

Yevhen Romanenko

Doctor of Science in Public Administration
Professor
Leading Researcher
Central Research Institute of the Armed
Forces of Ukraine
Kyiv, Ukraine
e-mail: poboss1978@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2285-0543

Vasyl Cherep

Candidate of Military Sciences,
Senior Researcher
Head of Central
Central Research Institute of the Armed
Forces of Ukraine
Kyiv, Ukraine
e-mail: vasya.cherep1976@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3305-4518

Serhii Ilnytskyi

Researcher

Central Research Institute of the Armed
Forces of Ukraine

Kyiv, Ukraine

e-mail: anastx85@icloud.com

ORCID: 0009-0009-3000-9034

HISTORICAL LESSONS FOR EUROPEAN SECURITY: UKRAINE'S PIVOTAL ROLE IN SHAPING A DEFENSIVE BARRIER AGAINST EASTERN THREATS

Abstract. This study examines the establishment of a European security belt as a strategic countermeasure to Russian aggression, emphasizing Ukraine's historical role as a bulwark of European defense. It explores Ukraine's significance as a critical factor in ensuring the military dimension of European security during wartime and in the post-war period. The research integrates historical, international-political, and governance perspectives to distill lessons from the past—spanning from Kyivan Rus and the Middle Ages to present-day geopolitical challenges—and to propose pathways for Ukraine's integration into the contemporary European security framework.

The analysis traces the evolution of European unity from the Roman Empire to the present, identifying lessons applicable to modern Europe. Drawing on historical evidence, the study systematizes events that reveal the consistent shortcomings of international security institutions in effectively addressing aggression and preventing conflict escalation. It highlights the roles of states that have historically served as Europe's defensive shield against eastern threats, citing instances where smaller coalitions successfully resisted more powerful adversaries. Particular focus is placed on modern security initiatives, such as the Three Seas Initiative (3SI), and the identification of strategic opportunities for Ukraine to bolster the continental security framework.

The article also addresses the challenge of maintaining a robust European security architecture amidst shifting U.S. policies and the need to adapt to emerging realities. It evaluates European initiatives aimed at modernizing the continent's security system and delineates Ukraine's potential contributions. Key measures are outlined for the Ukrainian government and its European partners to establish a resilient security belt to counter eastern aggression.

Special attention is given to the strategic window of opportunity for Ukraine and its European allies in the current complex geopolitical environment. The authors highlight positive developments in the construction of the European security belt, particularly through the advancement of the 3SI, and underscore Ukraine's potential to strengthen this initiative. However, the study emphasizes the urgency of implementing adaptive defense cooperation practices in response to ongoing military aggression.

The findings provide a methodological foundation for developing national and regional initiatives in Ukraine's national security, public administration, and defense sectors, aimed at shaping an effective post-war European security architecture.

Keywords: historical lessons, Europe's defensive shield, security belt, European security framework, Ukraine's strategic opportunity, international security, European security, public governance.

Вступ

Постановка проблеми. На перший погляд може здаватися, що саме російсько-українська війна вперше продемонструвала глобальну неспроможність міжнародних організацій, таких як ООН та НАТО, ефективно стримувати агресорів і забезпечувати виконання власних рішень. Однак ця проблема має довшу історію. Її витоки сягають ХХ століття: від нездатності Ліги Націй гарантувати стабільний мир після Першої світової війни до невдалих спроб новоствореної ООН зупинити безперервну низку збройних конфліктів після завершення Другої світової війни. Корейська та В'єтнамська війни, арабо-ізраїльські протистояння, численні конфлікти в Африці, Ірано-іракська, індо-пакистанські та індо-китайська війни, Фолклендський конфлікт, війни в Афганістані, агресія росії в Грузії та Чечні – ці події свідчать про системну кризу міжнародних механізмів безпеки.

Війна в Україні стала кульмінацією цієї тенденції. Вона є своєрідним індикатором, що сигналізує світові про загрозу занурення в хаос і моральну деградацію міжнародної політики. Вирішення питання встановлення миру після завершення війни між Україною та росією стане випробуванням для людства: від його результатів залежить перспектива подальшого розвитку глобальної цивілізації та можливість співіснування держав із різними масштабами ресурсів і воєнного потенціалу.

Останні події демонструють ознаки трансформації світових центрів сили. Цю перебудову варто аналізувати у парадигмі постмодерну та навіть постпостмодерну, де зростаючий вплив механізмів “постправди” визначає суспільні настрої та політичні рішення. В політичному просторі намітились ознаки нової системи, де абсолютно відсутня відповідальність за заяви та обіцянки. Якщо Джорж Орвел у своїй епохальній роботі – антиутопії “1984” ще періоду модерну розглядав технічний прогрес як підставу для створення тиранії з реальним контролем за всіма аспектами життя людини фізичної, то порстмодерн, з його розвитком інформаційних технологій та соціальних мереж і систем контролінгу за рахунок збору та обробки великих об’ємів інформації, їхньої інтерпретації та адресної видачі саме “в ці руки”, “саме для тебе” поставив питання про наявність правди і істини на рівні вибіркової інформаційних потоків. Слід визнати, інформаційні технології, соціальні мережі та системи обробки великих масивів даних створили нову реальність, у якій істина та факти набувають вибіркового характеру. Це дало змогу авторитарним режимам, зокрема росії, використовувати гібридні методи війни, прикриваючись “ядерною парасолькою” та експлуатуючи страхи Заходу, фактично узаконюючи безкарність власної агресії.

У цих умовах сподівання на забезпечення післявоєнної безпеки лише міжнародними угодами залишаються декларативними, а дискусії про гарантування глобальної безпеки за рахунок системи міжнародних угод стає, як заяви про завершення війни за 50 днів – “деклараціями без виконання”.

Світу, і особливо Європі, необхідна нова система стримування агресорів, здатна закласти основи тривалого миру та створити передумови для позитивної перебудови глобального порядку.

У цій статті на основі історичних фактів здійснено спробу проаналізувати можливості побудови “поясу безпеки”, що підсилить чинні механізми європейської, а в перспективі й євразійської, безпекової взаємодії, формуючи перший оборонний рубіж від Балтійського до Чорного моря (рис. 1).

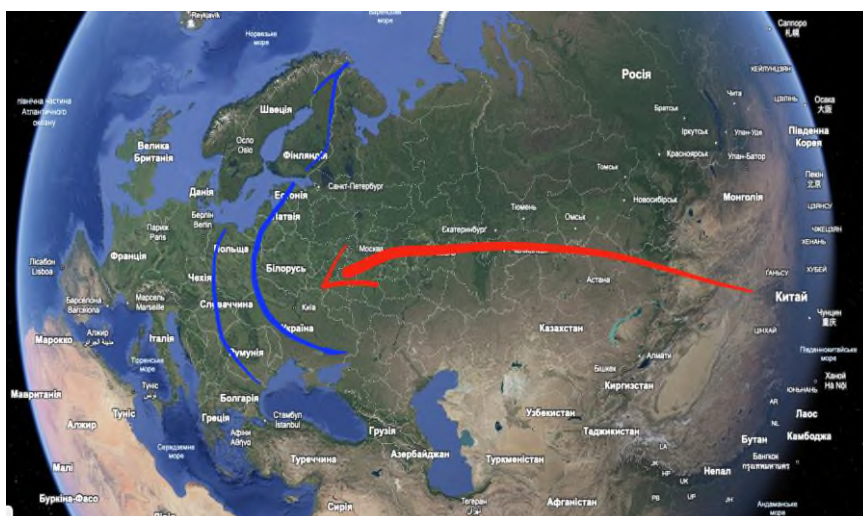

Рис. 1. Перший пояс європейської безпеки

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті формування європейського поясу безпеки для протидії загрозам зі Сходу та визначальної ролі України в ньому наразі відсутні комплексні системні дослідження. Наявні наукові та аналітичні праці здебільшого зосереджені на загальних аспектах військової, економічної та політичної підтримки України у відсічі широкомасштабній агресії рф.

Аналіз відкритих джерел свідчить, що висвітлення даної проблематики обмежується публікаціями та звітами аналітичних центрів, таких як Institute for the Study of War (CША), які розглядають окремі теми, пов'язані з протидією російській агресії. Паралельно, у працях західних дослідницьких інституцій – зокрема, Royal United Services Institute (RUSI, Велика Британія), German Council on Foreign Relations (DGAP, Німеччина), Carnegie Endowment for International Peace (CША-ЄС), а також European Council on Foreign Relations (ECFR, ЄС) – увага приділяється питанням трансформації системи європейської безпеки, зміцненню інфраструктури та підготовці східного флангу НАТО до потенційної агресії зі сходу. Офіційні інтернет ресурси НАТО описують ініціативу Збільшення Передової Присутності, Enhanced Forward Presence (eFP).

Водночас питання проактивного впливу України на стійкість європейської архітектури безпеки під час війни та у післявоєнний період залишається недостатньо вивченим. Йдеться насамперед про унікальну роль України як носія сучасної військової експертизи та практичного бойового досвіду, що може стати фундаментальним ресурсом у формуванні нового європейського поясу безпеки.

Методологія. Дослідження базується на міждисциплінарному підході, що поєднує історичну науку, теорію міжнародних відносин та безпекознавство. Методологія побудована на чотирьох рівнях аналізу: історико-порівняльному, інституційному, нормативно-правовому та стратегічному.

1. *Історико-порівняльний метод.* Використано для виявлення спільних рис та відмінностей у формуванні європейської системи безпеки від часів Київської Русі до сучасності. Порівняння здійснювалося за критеріями: баланс сил між провідними європейськими державами; роль України як форпосту на східному напрямі; механізми формування союзів та альянсів.

2. *Системний підхід.* Розглянуто європейську безпеку як цілісну систему, в якій Україна виступає не лише периферійним актором, а ключовим елементом захисного поясу. Цей підхід дозволив дослідити взаємозалежність між геополітичними, військовими та соціокультурними чинниками.

3. *Метод історичної ретроспекції.* Застосований для аналізу конкретних історичних епізодів: ролі Київської Русі, участі українських земель у війнах Речі Посполитої та Габсбурзької монархії, а також уроків XX століття, включно з двома світовими війнами.

4. *Аналіз міжнародних документів та стратегій.* Залучено офіційні матеріали НАТО, ЄС, ОБСЄ, Institute for the Study of War (CША), Royal United Services Institute (RUSI, Велика Британія), German Council on Foreign Relations (DGAP, Німеччина), Carnegie Endowment for International Peace (CША – ЄС), а також European Council on Foreign Relations (ECFR, ЄС) Стратегії національної безпеки України (2020), для зіставлення історичного досвіду з сучасними інституційними практиками.

5. *Форсайт-елементи.* Застосовано методи сценарного прогнозування для оцінки майбутнього значення України як частини східного флангу НАТО та потенційного ядра нових регіональних альянсів безпеки.

Методологічна основа забезпечує комплексність аналізу, дозволяє інтегрувати історичний досвід із сучасними викликами та сформулювати висновки щодо сталості ролі України як елементу захисного поясу Європи.

Мета статті – дослідити історичні приклади проєктів європейської єдності та спроби формування поясу безпеки для стримування загроз зі сходу. У цьому контексті розглядається сучасний стан європейського безпекового проєкту, зокрема ініціативи “Трьох

морів”. Завданням дослідження є також виявлення “вікна можливостей”, що відкривається для України у світлі розвитку означеної ініціативи, визначення перспектив її долучення до процесу створення європейського поясу безпеки та аргументація щодо визначальної ролі України у гарантуванні воєнної безпеки Європи як захисного щита від східної загрози.

Виклад основного матеріалу

Дослідження ґрунтується на історико-порівняльному методі. По-перше, враховуючи той факт, що війна України з РФ досі триває, проводити саме історичні дослідження, саме по собі, складна задача в силу “аберації зору” за рахунок наближеності до подій та заангажованістю емоційних реакцій безпосередніх учасників подій. З метою подолання описаної складності, в дослідженні прослідковуються паралелі з історичними формами об’єднання Європи та протистояння агресії зі сходу, що пронизує весь історичний процес.

Оптимізм з’являється при погляді в історію, яка наповнена прикладами переможної битви меншої сили з тою, що значно переважає. Наприклад, битва ізраїльтян з філістимлянами, знана по поєдинку Давида проти Голіафа; Радянсько-фінська війна (1940); Афіно-Перська війна (480 р. до н.е.); похід Олександра Великого на Персію (334-324 рр. до н.е.); радянсько-Афганська війна (1980-1989 рр.). У всіх цих війнах сильніший противник був подоланий рішучістю та відповідною тактикою, які доводили, що жодна тифанія не може бути ефективною.

Історія знає немало значних перемог коаліційних сил не найбільших держав над переважаючим ворогом, як правило, деспотичного режиму. Так у V столітті до н.е. коаліція Грецьких полісів перемогла в битвах під Марафоном (490 до н.е.), Саламіні (480 до н.е.), Платеями (479 до н.е.). У XIV–XV ст. малі альпійські громади Урі, Швіц, Унтервальден протидіяли експансії Габсбургів, та здобули перемоги в битвах під Моргартеном (1315) та Земпахом (1386).

Епоха постправди, що характеризується нечуваною раніше безвідповідальністю лідерів навіть найпотужніших країн за слова та виконання обіцянок, непомітно заповнила собою політичний та соціальний простір та створила благодатне підґрунтя для гібридної війни. Таким чином, саме ці риси нової психології, пов’язаної з феноменом постправди та дивергенцією відповідальності лідерів держав за слова та підписи на договорах, будуть ключовими викликами при формуванні пропозицій щодо забезпечення стабільності повоєнного світу. Об’єднана Європа, таким чином, не має іншого виходу, як дбати самостійно про пояс безпеки проти загрози зі сходу. Україна в означеному контексті виступає як найбільш згуртована та загартована сила, готова всіма способами протидіяти агресору і послужити центром нової системи колективної безпеки між Балтикою та Чорним морем.

Історія Європи знає низку проєктів європейської єдності. Першим із відомих в історичний час можемо вважати Римську імперію, що панувала на величезних просторах від Британії до Близького Сходу, утворюючи пояс від Германського (Північного) моря до Понту Евксинського (Чорного моря) власною територією та майже до Гірканського (Каспійського) моря – тимчасово залежними територіями давніх Вірменії, Іберії та Албанії (рис. 2).

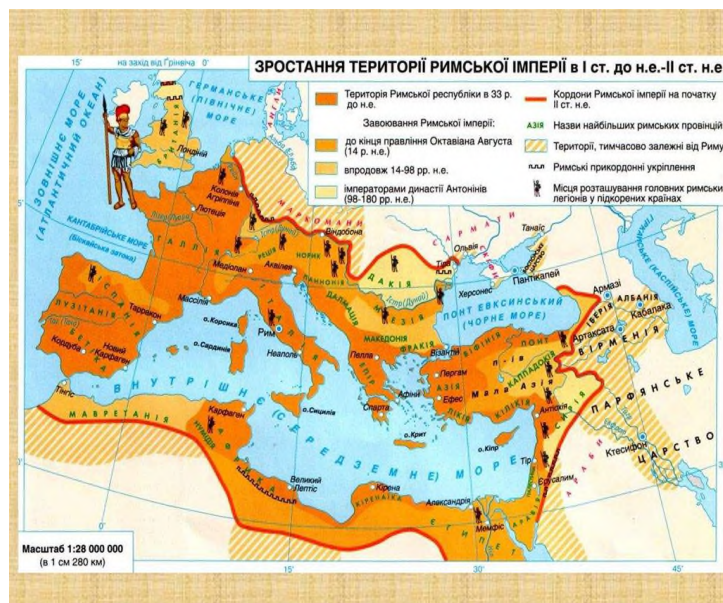

Рис. 2. Територія Римської імперії в I ст. до н.е. - II ст. н.е.

У VIII-IX ст. франкський король Карл Великий створив імперію, що охоплювала більшу частину Західної та Центральної Європи: сучасні Франція, Німеччина, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, північна Італія, частини Іспанії та Центральної Європи (рис. 3).

Рис. 3. Імперія Карла Великого

В якості ідеї без повної реалізації зазначимо, що папство, будучи духовним центром Західного християнства, у XI-XIII ст. шукало способи консолідувати християнські держави навколо спільної мети – боротьби з мусульманським світом, особливо на Близькому Сході. В контексті нашої роботи цікавим аспектом саме цієї спроби об'єднання є виокремлення конкретного ворога, проти якого, в цілому, задумувалось об'єднання. Держави, лишаючись в стані "самостійності" в цивільному адмініструванні, скликались саме для воєнного союзу і хрестових походів.

Наполеон Бонапарт у XIX ст. створив “континентальну систему” – фактично політичний та економічний союз під владою Франції, який мав елементи сучасної інтеграції: єдиний ринок, спільні закони, що були закріплені у Кодексі Наполеона.

Французький прем'єр Арістід Бріан у 1929-1930 рр. запропонував “Федерацію Європи” в рамках Ліги Націй.

Вінстон Черчилль у Цюриху у 1946 році закликав до створення Сполучених Штатів Європи.

Наразті у 1993 році було створено Євросоюз, що об'єднав 27 країн Європи.

Щодо захисного поясу Європи (хоч це так не називалося в ті часи і не мало сучасного вигляду) – до певної міри він був реалізований ще в часи об'єднаної Київської Русі проти “Великого степу”, тобто кочової загрози. Київська коаліція князівств виступала в ролі буфера в XI-XIII століттях. Київська Русь розташовувалася між Скандинавією, Центральною Європою і степами Північного Причорномор'я і слугувала природнім буфером “християнського світу”. З урахуванням втрачених північних територій (нині під довготривалою окупацією росії) Пскова та Новгороду, Суздалі, Рязані, Смоленська, Чуді (Карелія) Україна виконала ту саму функцію “захисного пояса” Європи, через який намагаються прорватись ново-ординські дикі кочовики із росії (рис. 4).

Рис. 4. Київська Русь

У геополітичному плані Австрія в XVI-XVIII століттях виступала буфером Європи проти османів.

У XV-XVII столітті Польща виступала буфером проти російської експансії та стримувала експансію москви на Захід.

Таким чином, ми бачимо низку історичних спроб політичного та військового об'єднання Європи, проти загрози зі сходу, що можуть слугувати підґрунтям для сучасного створення поясу захисту від нової євразійської “осі зла”. Європа наразі виступає в багатьох аспектах природньо об'єднаним геополітичним простором протягом більш ніж тисячі років.

Щодо більш широких проєктів об'єднання вже у масштабі Євразії, першим прикладом постає Східний похід Олександра Великого (Македонського) 334-323 рр. до н.е.. Він об'єднав території від Балкан до Гімалайських районів Індії (рис. 5). Держава Олександра створює той пояс, що являє цікавість для продовження серії статей, що

пропонують розширення першого поясу безпеки Європи на Схід і створюють план стратегічного охоплення країни-агресора.

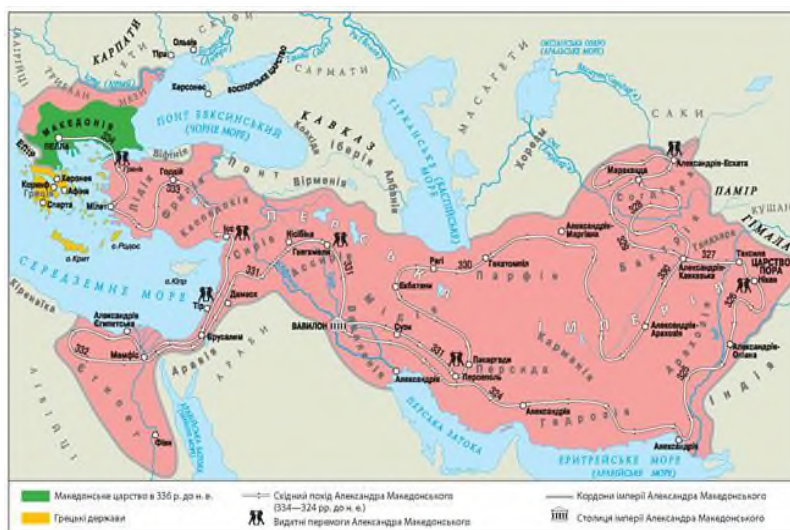

Рис. 5. Держава Олександра Великого

Історія міжнародної безпеки містить численні приклади невдач організацій, створених для запобігання війнам та агресії. Зокрема, Ліга Націй, попри свої благородні цілі, не змогла зупинити агресію Італії в Ефіопії у 1935 році, оскільки накладені санкції були обмеженими та неефективними. Подібно, Організація Об'єднаних Націй не змогла запобігти геноциду в Руанді у 1994 році, коли миротворці, незважаючи на наявність мандату, не змогли зупинити масові вбивства через обмеження в правилах ведення бою та відсутність політичної волі. Також НАТО, незважаючи на свою потужність, не змогло ефективно запобігти агресії Росії в Україні, що поставило під сумнів здатність альянсу захищати своїх членів від зовнішніх загроз.

Зважаючи на міждисциплінарний характер статті, що поєднує історичний аналіз, міжнародну безпеку та державне управління, нижче наведено таблицю з прикладами провалів безпекових інституцій, засновану на історичній фактології [9-12].

Наведені в табл. 1 приклади засвідчують системну неспроможність міжнародних безпекових інституцій ефективно реагувати на прояви агресії та запобігати ескалації конфліктів. Незалежно від регіону чи масштабу протистояння, Ліга Націй, ООН та інші структури виявляли обмеженість своїх механізмів дії, що пояснюється як політичною залежністю від великих держав, так і браком інструментів примусу. У результаті світова безпекова архітектура протягом XX–XXI століть не змогла виробити універсальних і дієвих механізмів запобігання агресії. Цей факт підтверджує актуальність пошуку нових моделей колективної безпеки, серед яких ініціатива створення європейського “поясу безпеки” може стати центральним елементом для стримування загроз у майбутньому.

Таблиця 1

Приклади провалів міжнародних безпекових інституцій

Період / Подія	Роль міжнародних організацій	Наслідки
1930-ті: Ліга Націй	Нездатність Ліги Націй запобігти агресії Італії проти Ефіопії та агресії Японії в Маньчжурії	Ліга Націй втратила авторитет і була розпущена
1950–1953: Корейська війна	ООН не змогла запобігти війні, втручання відбулося лише через коаліцію під проводом США	Мільйони жертв, поділ Кореї зберігся донині

Продовження табл. 1

1955–1975: В'єтнамська війна	ООН фактично не вплинула на перебіг конфлікту	Величезні людські втрати, стратегічна поразка США
1967, 1973: Арабо-ізраїльські війни	ООН та Рада Безпеки ООН не зупинили військові дії	Збереження затяжного конфлікту на Близькому Сході
1979–1989: Афганська війна (СРСР)	ООН виявилася безсилою перед радянською інтервенцією	Десятки тисяч загиблих, радикалізація регіону
1992–1995: Війна в Боснії	ООН та НАТО діяли повільно, що спричинило масові жертви	Етнічні чистки, понад 100 тис. жертв
1999: Косово	Рада Безпеки ООН була паралізована через вето рф	Гуманітарна катастрофа, втручання НАТО поза рамками ООН
2008: Російська агресія в Грузії	Міжнародні організації не запобігли окупації частини території Грузії	Фактична легалізація сфери впливу рф на Кавказі
2014: Анексія Криму	ООН і ОБСЄ не зупинили анексію Криму	Порушення міжнародного права, посилення агресивності рф
2022: Повномасштабна агресія РФ проти України	ООН, ОБСЄ та інші інституції не змогли стримати російську агресію	Найбільша війна в Європі з часів Другої світової війни

Щодо сучасного формату роботи елементів та ініціатив “поясу безпеки”, що можуть бути включені в майбутню інтегровану систему, варто зазначити Three Seas Initiative (3SI) як ініціативу 12-ти держав між Балтійським, Адріатичним та Чорним морями для розвитку транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури.

Хоча 3SI офіційно не є військовим альянсом, вона має стратегічний і безпековий вплив.

По-перше, пропрацьовується проблематика енергетичної незалежності, шантаж якою завжди був козирною картою рф. Проєкт має на увазі зменшення залежності від російського газу і нафти через LNG-термінали, трубопроводи (Baltic Pipe, інші газові коридори). Всі енергетичні проєкти зміцнюють стійкість до економічного та гібридного тиску РФ.

Другою складовою постає інфраструктурна інтеграція, в якій поліпшення транспортних коридорів (дороги, залізниці, порти) між Балтійським і Чорним морями покращує спроможність забезпечити швидке переміщення військ та матеріалів у разі криз, тобто потенційно підвищує колективну обороноздатність.

Наступним аспектом постає політична координація, оскільки 3SI створює міжурядовий майданчик для узгодження позицій країн щодо безпеки, економіки та енергетики, а також підтримує співпрацю з НАТО та ЄС, інтегруючи безпекові та стратегічні ініціативи [1-3]. За винятком Угорщини, країни 3SI цілковито підтримують Україну в відбитті агресії рф, як і допомогу Україні будь-якими третіми країнами [2].

В ініціативах описаних вище немає присутності США. Європейські країни виступають в ініціативі 3SI як самостійні і ті, що можуть дати раду проєкту. Вельми цікавою в означеному контексті є публікація провідного видання Financial Times 20 лютого 2025 року: “Балтійська самодостатність – це попередження для Вашингтона”, і далі – “Перетворення американської військової підтримки з життєво необхідної на таку, що лише “добре мати”, послабить глобальний вплив США” [4]. Нагадаємо, що означені публікації почали мати місце після того, як в результаті незрозумілого маневрування китайського контейнеровозу Ньюнью Полярний Ведмідь було пошкоджено декілька підводних

інфраструктурних кабелів та у газопроводі Balticconnector було втрачено тиск [4]. Означена подія надає нового звучання всьому проєкту Європейського поясу безпеки, включаючи Китай до євразійської “осі зла”.

Наразі найбільша співпраця в оборонній сфері відбувається саме в Балтійському морі. Згуртованість Європейських країн посилюється риторикою президента США Дональда Трампа щодо необхідності збільшення воєнних витрат європейськими країнами та всіма членами НАТО [5; 6].

У той же час на суходолі саме воєнних ініціатив бракує. Офіційні джерела НАТО/ОТАН [7] описують ініціативу НАТО Збільшення Передової Присутності, Enhanced Forward Presence (eFP). А саме: “В останні роки союзники посилили передову присутність НАТО, створивши багатонаціональні бойові групи в Болгарії, Естонії, Угорщині, Латвії, Литві, Польщі, Румунії та Словаччині. Також вони направили більше кораблів, літаків і військ уздовж східного флангу НАТО”. Більш детально – станом на лютий 2025 року вісім батальйонно-тактичних груп розміщені на території таких країн: Болгарія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина. Представлені сили наступних країн: Албанія, Хорватія, Греція, Італія, Чорногорія, Північна Македонія, Туреччина, США, Великобританія, Чехія, Ісландія, Північна Македонія, Польща, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Румунія, Португалія. Усі вісім бойових груп інтегровані у командну структуру НАТО для забезпечення необхідної готовності та оперативності [8]. Строк розгортання бойових груп ставиться в 30 днів [8]. Проте, якщо взяти до уваги зухвалу атаку 24 лютого 2022 року рф, колонами вздовж автодоріг, то існує висока вірогідність, що просування буде швидшим і необхідно мати сили, які стримають російські війська протягом 30 днів.

Якщо прийняти до уваги останні події в геополітичному просторі, який потрясають неперебачувані дії Вашингтону, європейські держави опинилися ситуації, коли пріоритетним стає розвиток автономної системи безпеки та зміцнення власних оборонних союзів. Україна в даному контексті може виступити як ініціатор побудови сухопутної лінії оборони, враховуючи чотирьохрічний досвід відбиття повномасштабного вторгнення рф, та у повоєнному світі стати лідером поясу європейської безпеки трьох морів.

Висновки

Дослідження засвідчило численні випадки, коли міжнародні безпекові інституції не змогли ефективно реагувати на агресію та конфлікти, що призводило до значних людських та територіальних втрат. Водночас аналіз показав низку історичних епізодів, зокрема, коли територія нашої держави виступала сворідним щитом Європи від східних загроз, а також приклади результативної протидії ворогам, які мали чисельну перевагу. Україна, як спадкоємниця Русі Київської, була в історичному періоді IX-XIII століття щитом-буфером-форпостом проти Великого степу.

На Сході існує вислів: “Навіщо мене знову тиснуть обставини? Невже я сам не міг возвиситись?” В умовах війни, нерішучості європейських партнерів та хаотичних впливів з боку Вашингтону, Україна отримує нові можливості на міжнародній арені. У народі кажуть: “Не було б дощу – не зійшло б жито”, що символізує здатність перетворювати труднощі на шанс для розвитку.

Необхідність захисту сучасної Європи від навали зі Сходу, що не обмежується лише російською воєнною загрозою, а все більше висуває проблему китайського розповсюдження гегемонії, виводить Україну в позицію стрижневого ресурсу та партнера Євросоюзу та ЗСІ в побудові захисного поясу Європи на суходолі, де позиції 13 країн ЗСІ не такі міцні, як у водах Балтики.

Україна як держава, що з одного боку найбільше постраждала від агресії рф, а з іншого – побудувала армію, здатну ефективно протидіяти агресору, має можливість стати

центром, навколо якого згуртуються нації поясу від Балтики до Чорного моря. Перебуваючи на передовій боротьби з агресором, наша держава може стати визначальним елементом у формуванні нового європейського поясу безпеки, використовуючи свій досвід та географічне розташування. Потрібно скористатись тим статусом, що дає досвід війни в очах країн-партнерів.

Україна має можливість, підключившись до ініціатив 3SI, надати нову хвилю співробітництву країн угоди “Трьох морів” та почати розбудову воєнної складової союзу: лінії оборони, ППО, взаємодія центрів управління, обмін розвідданими, регіональні навчання, в перспективі спільна військова доктрина регіону.

Насамперед, саме наша держава в силу багатьох чинників війни усвідомлює “червоний рівень” загрози та готова до прийняття рішучих дій по укріпленню захисного поясу Європи. Україна, як ніхто інший відчуває гостроту проблеми. Ця готовність, насамперед покликана не допустити зволікання у процесі розвитку воєнного поясу захисту Європи. Кожен день зволікання помножує жертви, а з іншого боку дозволяє зростати нахабству та самовпевненості країни-агресора, що буде коштувати багатьох жертв.

Рекомендації щодо зміцнення європейського поясу безпеки за участі України

1. Розширення дипломатичних консультацій та інтеграція у регіональні ініціативи

Міністерству закордонних справ України рекомендується активізувати постійні консультації з партнерами ЄС, державами-членами НАТО та учасниками ініціативи “Трьох морів” (3SI) з метою формалізації участі України у регіональних безпекових проєктах. Необхідно визначити конкретні інструменти співпраці, включно з правовими та фінансовими механізмами, що дозволять інтегрувати український досвід війни у стратегії колективної безпеки Європи. Виходячи з потреби країн Європи захиститись від російської загрози найменшою кров’ю, чи взагалі, не проливаючи кров своїх громадян, Україна може зайняти лідируюче положення саме в аспекті створення та реалізації єдиної військової доктрини регіону.

2. Формування спільної військової доктрини регіону

Україна має взяти активну роль у розробці регіональної військової доктрини, що поєднує сучасні концепції колективної оборони, використання технологій протидії гібридним загрозам та інтеграцію засобів ППО. Основна мета – мінімізувати ризики для країн Європи при протидії агресії, забезпечуючи оперативну та ефективну реакцію без значних людських втрат. Водночас, в інтересах підвищення оборонної спроможності ЄС необхідно інвестувати в розвиток власних оборонних технологій та зменшити залежність від зовнішніх постачальників, зокрема США.

3. Створення інтегрованої системи раннього попередження агресії

Поступово розробити та впровадити міжурядові угоди щодо обміну розвідувальною інформацією, логістичної підтримки та координації регіональних навчань. Розробити спільні платформи для обміну розвідданими між країнами ЄС, НАТО та іншими партнерами, що дозволить оперативно реагувати на потенційні загрози. Окрім того, доцільно формувати єдину європейську систему управління повітряною обороною та протиповітряного захисту в межах регіонального поясу безпеки, зокрема шляхом інтеграції центрів управління та навчально-тренувальних програм для військ різних держав.

4. Використання “вікна можливостей” для зміцнення позицій України

Визнати вагому роль України як чинника стабільності та оборони Європи та надати їй більшу роль у прийнятті рішень у рамках європейських безпекових структур. З огляду на досвід війни та набуту військову спроможність, Україна має скористатися унікальним статусом надійного партнера, який реально відчуває загрози та здатен швидко реагувати на них. Рекомендовано визначити стратегічні пріоритети, що дозволять прискорити інтеграцію українських оборонних здобутків у регіональні безпекові системи, включно з координацією оборонних ініціатив, стандартизацією навчань та модернізацією озброєнь.

Список літератури

1. Joint Declaration of the Eighth Summit of the Three Seas Initiative, Bucharest, 2023. URL: <https://3seas.eu/media/joint-declaration-of-the-eighth-summit-of-the-three-seas-initiative?>
2. Joint Declaration of the 10th Summit of the Three Seas Initiative, Warsaw, Poland, 2025. URL: <https://3seas.eu/media/news/joint-declaration-of-the-10th-summit-of-the-three-seas-initiative>.
3. Research Papers. Selection of research papers and reports on the Three Seas Initiative. URL: <https://3seas.eu/about/research-papers>.
4. Baltic self-sufficiency is a warning for Washington, 20FEB2025, Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/d72e37c7-8597-4807-879c-dca1074924cb>.
5. The Baltic Nimes. Trump dubs Baltic states as example for other NATO countries for defense financing. URL: https://www.baltictimes.com/trump_dubs_baltic_states_as_example_for_other_nato_countries_for_defense_financing/.
6. US Department of Defence, NATO Leaders Pledge to Increase Defense Spending, 25JUN2025. URL: <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/article/4226009/nato-leaders-pledge-to-increase-defense-spending/>.
7. NATO/OTAN, NATO's military presence in the east of the Alliance, 6JUN2025. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm.
8. NATO/OTAN ALLIED LAND COMMAND, Enhanced Forward Presence (eFP). URL: <https://lc.nato.int/operations/enhanced-forward-presence-efp>.
9. Gooch G.P. History of Modern Europe, 1878-1919. 2nd ed. London: Longmans, Green, and Co., 1932.
10. United Nations. UN Peacekeeping: 70 Years of Service & Sacrifice. United Nations, 2018.
11. Warren T.D. ISAF and Afghanistan: The Impact of Failure on NATO's Future. ResearchGate, 2010.
12. Stracquandio D. Europe's Humiliating Exclusion From Ukraine Talks Is Its Own Fault. The Moscow Times, 19 Feb. 2025.